

mr sc. Dženita Huseinović
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

mr sc. Selma Loose
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

UDK 76:373.3
372.874

GRAFIČKE LIKOVNE TEHNIKE U OSNOVNOJ ŠKOLI

SAŽETAK

Poznavanje različitih likovnih tehnika i njihovih izražajnih mogućnosti od ključne je važnosti za uspješno izvođenje nastave likovne kulture. U odabiru likovnih tehnika za nastavu, osim poznavanja postupka i kvalitetnog materijala, važna je njihova prilagođenost uzrastu, odnosno kognitivnom i motoričkom stepenu razvoja učenika, te uslovima u kojima se izvodi nastava (opremljenost i veličina učionica). Najrjeđe praktikovane likovne tehnike u nastavi likovne kulture su grafičke tehnike zbog potrebe detaljnijeg planiranja vremena i prostora za rad, te nešto zahtjevnijeg tehničko-tehnološkog postupka, te spremnosti i vještini samih učitelja i nastavnika. U tekstu se predstavljaju grafičke likovne tehnike odabrane prema primjerenosti uzrastu djece u nižim i višim razredima osnovne škole sa pojašnjenjima postupka i potrebnim materijalima, te odgovarajući likovni sadržaji koji se mogu i trebaju obrađivati upravo kroz realizaciju radova u raznovrsnim grafičkim tehnikama. Osim ispunjavanja obrazovnih ciljeva i zadataka nastave likovne kulture, rad sa grafičkim tehnikama je primjeren za usvajanje estetskih, moralnih i radnih vrijednosti u odgoju. Posebno naglašavamo i ove odgojne vrijednosti, jer rad u grafici zahtijeva strpljenje, istrajnost i upornost u aktivnosti stvaranja, jer je otisnuti grafički list rezultat dužeg procesa planiranja i rada, a postignuti rezultat često sadrži jedan faktor iznenađenja koji je posebna draž ovih tehnika.

Ključne riječi: *grafičke likovne tehnike, nastava likovne kulture, grafički dizajn, obrazovni i odgojni zadaci.*

UVOD

Nastava likovne kulture u osnovnoj školi najvećim dijelom se bazira na praktičnom radu u oblastima slikanja, crtanja, grafike, građenja i modeliranja, te primjenjene umjetnosti – industrijskog i grafičkog dizajna, te vizuelnim komunikacijama. Ovaj raspon likovnih oblasti podrazumijeva i upoznavanje učenika sa radom u raznovrsnim likovnim tehnikama koje pružaju učenicima mogućnosti bogatijeg i kreativnijeg likovnog izražavanja.

Veoma je važno naglasiti da se putem odgovarajućih poticaja u smislu odabira motiva (vizuelni, nevizuelni, te likovni i kompozicijski elementi kao poticaj) i odgovarajućih likovnih tehnika lahko i sa uživanjem u aktivnostima realizacije predstavljaju i usvajaju sadržaji likovne kulture. Poznavanje različitih likovnih tehnika i njihovih izražajnih mogućnosti od ključne je važnosti za uspješno izvođenje nastave. Odabir likovne tehnike uglavnom ovisi o nastavnoj cjelini, temi, te likovnom području ili oblasti za koju se vežu specifične tehnike i materijali. U osnovi je broj i vrsta likovnih tehnika određenih navedenim elementima, pa tako u oblast oblikovanja na plohi spada slikanje, crtanje i grafika; oblikovanje u prostoru uključuje modeliranje i građenje, a dizajn može, ovisno o vrsti, uključivati veliki broj različitih tehnika oblikovanja na plohi (grafički dizajn) i oblikovanja u prostoru (industrijski ili produkt dizajn). Osim ovih parametara kao smjernica za odabir likovnih tehnika, ne smije se izostaviti i njihova prilagođenost uzrastu, odnosno kognitivnom i motoričkom stepenu razvoja učenika, te uslovima u kojima se izvodi nastava (opremljenost i veličina učionica). Čest problem u nastavi predstavlja monotonost u izboru likovnih tehnika koje se iz časa u čas ponavljaju ili su varijacije minimalne, te se koristi ograničeni broj slikarskih i crtačkih, te tehnika modeliranja i građenja. Najrjeđe praktikovane likovne tehnike u nastavi likovne kulture su grafičke tehnike, a za takve propuste postoji nekoliko razloga. Prvi je da određene grafičke tehnike zahtijevaju detaljnije planiranje i trebaju više vremena za realizaciju, tako da jedan čas sedmično u predmetnoj nastavi nije dovoljan, te se ova nastavna jedinica radi više sedmica. Tako se prekida kreativni proces u više navrata, te ionako nešto zahtjevniji rad sa ovim tehnikama može postati demotivirajući. Drugi problem je i nesigurnost samih nastavnika u planiranju i izvođenju nastavnih jedinica koje bi uključivale grafičke likovne tehnike. Ta nesigurnost je vezana za nešto slabije poznavanje grafike kao likovnog izraza i procesa izrade različitih vrsta tiska. U daljem tekstu predstavljaju se grafičke likovne tehnike koje su odabrane prema primjerenosti uzrastu djece u nižim i višim razredima osnovne škole, te je svaka osim pojašnjenja i opisa načina rada i potrebnih materijala povezana i sa odgovarajućim likovnim sadržajima koji se mogu i trebaju obrađivati upravo kroz realizaciju radova u raznovrsnim grafičkim tehnikama. Mnogi autori (Jakubin, 1990; Grgurić, Jakubin, 1996; Grčko, 1970) su pisali o grafičkim likovnim tehnikama i njihovoj primjeni u nastavi, te se u ovom tekstu sublimiraju sadržaji navedenih autora i uzimaju kao osnova na koju se nadograđuju i predstavljaju nove mogućnosti

primjene ovih tehnika, uključujući i aspekt metodike nastave likovne kulture, u osnovnoškolskom obrazovanju.

GRAFIKA

Grafika (grčki *grafein* = pisati, urezivati) je grana likovne umjetnosti a također i opšti naziv za postupak i rezultat korištenja neke od grafičkih tehnika pri izradi umjetničkog djela, kao i umnožavanje crteža – skice putem matrice, tj. originalnog predloška, koji je izrađen ručno putem mehaničke, hemijske ili fotomehaničke metode.

Grafika je umjetnička tehnika koja od skice do krajnjeg otiska ne nastaje direktno potezom na plohi kao crtež, već nastaje korištenjem niza tehničkih i tehnoloških postupaka kojim predložak „urezujemo“ na ploču - tzv. matricu, a zatim nanošenjem boje na nju i na kraju štampanjem na papir.

U svim grafičkim tehnikama osim monotipije, jedna matrica se koristi za umnožavanje – izradu više istih primjeraka. Svaki grafički otisak sa izvorne matrice smatra se originalom, tj. multioriginalom.⁴⁹

GRAFIČKE LIKOVNE TEHNIKE

Autor knjige *Grafički postupci u osnovnoj školi* (1970), Slavko Grčko naglašava važnost grafičkih tehnika jer su jako zanimljivo područje likovne umjetnosti, ne samo zbog samog rukopisa i rezultata koje postizemo već i zbog širokog spektra postupaka koji sadrže dozu igre i eksperimenta. S obzirom da grafičke tehnike zahtijevaju jako puno prethodnog iskustva u tehnici i tehnologiji, većina se ne može izvoditi u nastavi osnovnoškolskog uzrasta, stoga dajemo prikaz tehnika visokog, plošnog tiska, monotipije, te nekih zamjenskih za zahtjevnije tehnike plošnog tiska. U nižim razredima osnovne škole primjenjuju se najjednostavnije grafičke tehnike plošnog tiska – monotipija, te visokog – kolografija, dok se u predmetnoj nastavi za stariji uzrast uvode i tehnike visokog tiska kao što su linorez i drvorez. Ekspresija, eksperiment, istraživanje kroz igru pri izradi grafike omogućavaju da se kreativnost i doživljaj u radu učenika proširi, a ujedno se proširuje spoznaja o mogućnostima i slobodi u radu na crtežu, slikarskim pa i vajarskim tehnikama koje se koriste u nastavi.

Visoki tisak – linorez (za više razrede), kolografija, otiskivanje raznih materijala i prirodnih oblika i predmeta iz okoline. Potrebno je naglasiti da za otiskivanje treba koristiti boje za visoku štampu na vodenoj bazi, jer tako nije potrebno korištenje štetnih otapala, a ako takva boja nije dostupna, moguće je i korištenje grafičkih boja s tim što pri čišćenju umjesto otapala koristimo jestivo ulje.

⁴⁹ Hozo, Dževad, *Umjetnost multioriginala*, Prva književna komuna, Mostar, 1988.

Plošni tisak – monotipsko otiskivanje odraza, "kuhinjska litografija" (za više razrede).

LINOREZ

Ova tehnika uvjetuje malo više strpljenja, preciznosti i koncentracije pa se predlaže za više razrede osnovne škole (sedmi, osmi, deveti). Na početku potrebno je željenu skicu na prozoru lagano precrtati sa zadnje strane papira da bi smo dobili ogledalnu skicu. Nakon toga skica se putem indigo papira precrtava na linoleum. Nožićima za linorez učenik u različitim pravcima izrezuje bijele površine svog crteža. Bitno je učeniku naglasiti da sve bijele površine nije neophodno potpuno izrezati tj. očistiti od linoleuma nego da se i tragovi rezanja noža za linorez mogu jednako dobro iskoristi i uklopiti za krajnji otisak. Dijelovi linoleuma koji nisu izrezani u krajnjem rezultatu biti će viši od dijelova linoleuma koje smo izrezali. Putem izrezivanja bijelih površina sa linoleuma dobijamo svoju skicu koja će nam služiti kao tiskovna površina – matrica. Potom se linoleum tj. matrica, prethodno pripremljenom grafičkom bojom nabojava korištenjem valjka. Boju u različitim pravcima nanosimo na matricu sve dok čitava tiskovna površina tj. crtež bude prekriven bojom. Matricu postavljamo na *paser* (prethodno pripremljen papir na kojem je na sredini ocrтана matrica), a potom na matricu postavljamo papir na kojem ćemo da šampamo. Šampamo tako što laganim pritiskom kašike, te kružnim pokretima prelazimo preko papira te se na taj način crtež prenosi na papir. Linorez kao grafička tehnika pruža mogućnosti za realizaciju nastavnih jedinica kao što su: grafički odnosi crno-bijelog kontrasta - svijetlo-tamni kontrast ahromatskih boja, ritam u svim svojim vidovima, kontrastni odnosi površina i linija, tekstura, grafička modelacija linijom, tačkom i mrljom. Višebojni linorez kao tehnika podrazumijeva i uvođenje boje kao likovnog elementa, te se samim tim proširuju i usložnjavaju likovni odnosi koji se obrađuju u nastavi. Ovi likovni odnosi naznačeni u pripremanju za nastavu navode se kao likovni problemi i predstavljaju okosnicu časa likovne kulture (Grgurić, Jakubin 1996).



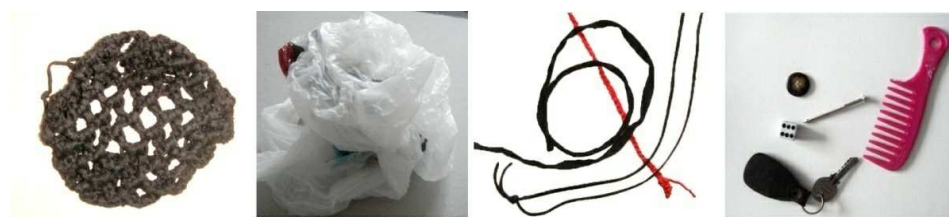
Sl. 1. Materijali za linorez

KOLOGRAFIJA – KARTONSKI TISAK

Ovu tehniku izvodimo tako što prema skici izrezujemo određene oblike od kartona, te ih potom lijepimo na drugi čvršći karton. Na taj način pripremljena je matrica. Ti

oblici ne moraju biti definisani prema prethodno izrađenoj skici, nego se mogu izrezati željeni oblici od kojih se onda slobodnim komponovanjem na kartonu pravi određeni motiv, kompozicija tj. matrica sa koje ćemo štampati. Postupak štampe je isti kao kod linoreza. Oblike od kartona koji se ne dodiruju također možemo nabojiti različitim bojama i tako dobiti grafiku u boji.

Za malo drugačije rezultate, izrezane kartonske oblike možemo prethodno premazati različitim gustoćama ljepila za drvo, ostaviti da se osuši, pa tek onda štampati. Rezultat će biti specifične i različite teksture, koje će biti različite i zbog načinjene teksture matrice i zbog mogućnosti variranja količine boje na pojedinačnim dijelovima matrice. Još jedan način štampanja sa kartona jeste da na čvršći karton direktno crtamo ljepilom za drvo, u različitim nanosima, ostavimo da se osuši i potom štampamo.



Sl. 2. Materijali za kolografiju

ŠTAMPANJE PREDMETIMA IZ OKOLINE

Predmetima iz okoline i komponovanjem istih otvara se jedno široko polje putem kojeg se učeniku, kroz igru i istraživanje, pruža mogućnost za opušteno, kreativno i maštovito komponovanje i izražavanje. Otiskivanje raznih predmeta i oblika iz prirode učenicima pruža jedan neposredniji pristup radu, otvara im nove i brojne mogućnosti komponovanja na papiru kroz slobodno ispoljavanje mašte, zamisli i kreativnosti.

Predmeti koje učenici mogu koristiti su predmeti iz njegove okoline i bilo bi poželjno prepustiti učenicima da sami odabiru predmete, kako bi kroz aktivan odnos prema okolini i istraživanje, pronašli odgovarajuće predmete u skladu sa njihovim zamislima. Ti predmeti mogu biti stari ključevi, stara četka, matice i šarafi različitih veličina, dugmići raznih veličina ili bilo koji predmet na koji može da se nanese boja. Ako su predmeti koji se koriste pretanki moguće ih je također zalijepiti na kartonsku podlogu u određenoj kompoziciji koja može, ali i ne mora da tvori neki motiv.

Poželjno je učenike potaknuti da eksperimentiranjem i kroz samostalno istraživanje i izražavanje, dođu i do kompozicionih rješenja koja ne moraju uvijek biti vezana za pojavni svijet. Upravo je interesantan način na koji predmeti iz realnog svijeta mogu

izgubiti svoju upotrebnu vrijednost i postati apstraktna i likovno vrijedna kompozicija. Za štampanje su jako zanimljivi materijali konop i pluto. Konop se na određeni način lijepi za kartonsku podlogu te se pristupa nabojevanju i štampanju kao i kod linoreza. Konop može biti različitih debljina, pa se pri radu treba obratiti pažnja na debljine konopa koji se planiraju otiskivati sa iste matrice. Tanki i debeli konop zaljepljeni na istu podlogu neće se moći otisnuti kako treba zbog različite visine. Pluto možemo otiskivati tako što različite veličine i oblike jedan za drugim otiskujemo na papir i time tvorimo kompoziciju, a za one malo spretnije i preciznije moguće je površinu pluta izrezati u specifičan oblik (npr. lista) i njime se služiti kao pečatom ili šablonom čijim se otiskivanjem mogu dobiti i ornamentalne površine. Svi ovi predmeti mogu se i kombinovati tako što ih lijepimo na kartonsku podlogu, pri tome pazeći da se predmeti koje komponujemo previše ne razlikuju po visini.

OTISKIVANJE PRIRODNIH OBLIKA I RAZLIČITIH MATERIJALA

Princip otiskivanja je isti kao i kod predmeta iz okoline. Izrezivanjem po vertikalnoj ili horizontalnoj osi, voće i povrće je moguće na različite i jako zanimljive načine otisnuti. Npr. ako jabuku prerežemo po vertikalnoj i horizontalnoj osnovi otisak koji će nam ta jabuka dati nije isti. Kompozicije ili oblici se mogu tvoriti ritmičnim ponavljanjem istih ili kombinovanjem različitih vrsta voća i povrća. Štampanje se se vrši tako što se prerezani dio naboji i onda otiskuje na papir.

Lišće i grančice prethodno nabojene otiskujemo pritiskom na papir ili tako što ih prethodno zalijepimo na kartonsku podlogu, te preko tako pripremljene matrice stavljamo papir i otiskujemo kao linorez. Grančice također možemo otiskivati tako što ih lagano umočimo u boju pri tome držeći jedan kraj u ruci i onda lagano prenosimo na papir i tako direktno „isrtavamo“ – otiskujemo željeni motiv.

Otiskivanje različitih materijala daje nam različite karaktere površine, što može biti jako korisno u razvijanju osjećaja za teksturu. Materijale također štampano tako što ih fiksiramo za neku podlogu, nabojevamo i otiskujemo kao i linorez.

Kombinovanjem različitih materijala – grubljeg i finijeg tkanja, glatke ili reljefne teksture možemo vrlo lahko dobiti jako zanimljive rezultate kontrastnih tekstura. Jedan od zanimljivijih materijala za štampanje je čipka, ali naravno prateći svoju ideju učenik jako dobro može iskoristiti i izgužvanu plastičnu ili papirnu kesu. Spužva kao prirodni ili vještački materijal svojom teksturom nam može također pružiti jako kvalitetne i zanimljive otiske. Jednostavno spužvom uzimamo boju i laganim pritiskom otiskujemo na papir, naravno razlike postizemo i količinom boje koju uzimamo.



Sl. 3. Primjer kartonskog tiska, šablони od prirodnih i načinjenih materijala

Kesa ili neki grublji materijali također nam mogu poslužiti za otiskivanje putem „oduzimanja“ određenog dijela boje. Boju, u tom slučaju, nanosimo na papir i prije nego se osuši zgužvanom kesom ili nekim drugim materijalom pravimo pritisak na boju i na taj način skidamo određenu količinu i površinu prethodno nanese boje. Sličan postupak možemo primjeniti i na neupijajućoj podlozi kao što je linoleum, sa kojeg različitim materijalima vršimo proces „oduzimanja“. Na takvu matricu stavljamo papir i onda štampamo kao linorez. Ovu podlogu pri nabojavanju možemo istovremeno monotipski nabojiti sa više boja, ali to znači da dobijamo samo jedan takav otisak. Svi materijali u određenom trenutku mogu se i kombinovati i time se proširuje spektar izražajnih mogućnosti.

Sve prethodno navedene tehnike: kartonski tisak, otiskivanje predmeta, prirodnih oblika i različitih materijala mogu se koristiti za nastavne jedinice u kojima problematiziramo: teksturu, raznovrsne odnose boja, različite vrste ritma, ornament kao rezultat repeticije, variranja i kombiniranja otisnutih oblika u jednoj ili više boja, odnose linija različitih ili sličnih po toku, karakteru i značenju, odnose površina koje karakterizira njihovo preklapanje, veličina i karakter.

ZAMJENSKA TEHNIKA LITOGRAFIJE – „KUHINJSKA LITOGRAFIJA“

Jedna jako zanimljiva i prisupačna inovacija je, kako su je autori nazvali, „kuhinjska litografija“⁵⁰. Sama litografija je jako složen proces i zbog toga, ali i moguće štetnosti je neizvodiva u školama. „Kuhinjska litografija“ je inačica litografije, još sličnija litografiji sa ofsetne ploče. Čitav proces se izvodi zamjenskim, bezopasnim sredstvima. Materijali koje koristimo su: aluminijska folija, neka čvrsta podloga (proces izrade zahtjeva kvašenje tako da se ne preporučuje upotreba kartona ili drveta), ulje, gazirani sok (*cola*), voda, sapun, kist, plastična kada, valjak za nabojavanje, boja, dvije spužve (jedan za vodu a druga za ulje), pamučna krpica i kašika.

Na čvrstu podlogu kao što je npr. manji komad pleksiglasa ili iskorištene ploče za ofset zalijepimo pravilno izrezan komad aluminijske folije. Kistom laganao

⁵⁰ <http://www.art-emilion.fr> (pristupljeno 15.12.2011.) Na ovom web-sajtu može se pogledati video prezentacija postupka.

umogućenim u vodu uzimamo malo sapuna i njime prenosimo željenu skicu na površinu aluminijske folije. Laganim mahanjem kartona iznad tako pripremljene matrice sušimo sapun. Pošto se sapun osušio, matricu stavljamo u plastičnu kadu i lagano posipamo *colom*, te isperemo vodom. Lagano osušimo spužvom. Kada je matrica suha na nju sipamo ulje i drugom spužvom lagano kružnim pokretima utrjavamo ulje. Vidimo kako crtež lagano nestaje. Pamučnom krpicom skinemo ostatak ulja. Na drugu čvrstu podlogu razvaljamo boju, te lagano nabojavamo matricu pri tome pazeći da na matricu dodamo malo čiste vode. Vidjet ćemo da se boja hvata samo za crtež. Ako se kojim slučajem boja uhvati na nezamaštena mjesta, spužvicom i sa malo vode možemo ih skinuti, a ako je boja malo više prionula, na spužvicu uzimamo *colu* i lagano trljamo mjesto koje nam se neplanirano nabojilo. Kada smo nanijeli boju na matricu ponovno je sušimo. Osušena matrica spremna je za štampu. Željeni papir stavljamo preko crteža, te kašikom lagano i kružnim pokretima otiskujemo kao kod linoreza. Ovu zamjensku tehniku za litografiju možemo koristiti za obradu različitih likovnih odnosa: karakter i valerske vrijednosti linije, crtačka tekstura, i već nabrojene odnose kontrasta, ritma, itd. Ova grafička tehnika pruže veće mogućnosti u individualnom izražavanju u smislu specifičnog „rukopisa“, koji ovisi i o korištenju različitih kvaliteta i veličina kista, te njihovom načinu upotrebe u crtežu.

MONOTIPIJA

Monotipija je grafička tehnika koja načinom pripreme i štampe pruža samo jedan otisak, tj. nemoguće je odšampati određeni tiraž. Većinu tehnika obrađenih do sada moguće je različitim načinima nabojavanja, upotrebom više boja odjednom, dodatnim manuelnim skidanjem boje dobiti i monotipske grafičke listove.

Također jedna jako zanimljiva i vrlo laka tehnika je otiskivanje odraza. Ovu tehniku radimo tako što uzmemo određeni papir i savijemo ga na sredini (ili bilo kojem željenom mjestu) tako da ostane lagana linija od savijanja. Na jednu polovinu ili stranu papira nanosimo jednu ili više boja u nekom određenom obliku. Potom papir presavijemo po već napravljenoj liniji i laganim pritiskom ili kašikom boju koju smo nanijeli štamujemo, tj. prenosimo na drugu polovinu papira. Kada papir rastvorimo dobili smo odraz napravljenog oblika. Ovaj postupak se može čak ponavljati na istom papiru više puta tvoreći određenu kompoziciju. Za mlađi uzrast učenika ova tehnika je pogodna za obrađivanje pojmova simetrije, ili simetrične ravnoteže, a mogućnost nanošenja različitih (kontrastnih) ili sličnih (harmoničnih) boja, pruža nastavniku izbor odabira specifičnog odnosa unutar nastavne cjeline boje.

ZAKLJUČAK

Osim što se radom u grafičkim likovnim tehnikama pruža mogućnost obrade raznovrsnih likovnih odnosa i sadržaja utvrđenim nastavnim planom i programom, važno je napomenuti da se upoznavanjem i primjenom ovih tehnika učenici upoznaju i sa širokom primjenom grafike u sferi dizajna kroz primjenjenu grafiku i grafički dizajn. Osim što je grafički list unikatno likovno djelo, ove likovne tehnike možemo koristiti za izradu plakata, čestitki, grafičku opremu knjige ili školskih novina, te dizajnirati ukrasne papire koji će se koristiti u različite svrhe. Takođe je moguće raditi otiskivanje na tekstu ili odjevnim i upotrebnim predmetima od tekstila (vrećice, stolnjaci,...) te stvarati uzorke ili šeme kojima će se obogatiti tekstil za dalje korištenje.

Osim ispunjavanja obrazovnih ciljeva i zadataka nastave likovne kulture, rad sa grafičkim tehnikama je primjeren za usvajanje estetskih, moralnih i radnih vrijednosti u odgoju. Posebno naglašavamo i ove odgojne vrijednosti, jer rad u grafici zahtijeva strpljenje, istrajnost i upornost u aktivnosti stvaranja, jer je otisnuti grafički list rezultat dužeg procesa planiranja i rada, a postignuti rezultat često sadrži jedan faktor iznenađenja koji je posebna draž ovih tehnika. Rad sa učenicima od uvodnog frontalnog oblika prirodno se razvija u individualni i grupni zbog organizacije prostora i aktivnosti. Prostor učionice se može podijeliti po etapama rada: nekoliko stolova za izradu skica i rezanje ili pripremanje matrice, sto na kojem se priprema boja i nabojava matrica, te prostor u kojem se vrši otiskivanje i stolovi za grafičke otiske koji se suše. Disciplina je na ovom času rezultat planiranja faza aktivnosti, prostora kako bi se omogućio međusobnu saradnju, nesmetan i usklađen rad za sve učenike.

LITERATURA

- Grčko, S.(1970). *Grafički postupci u osnovnoj školi*. Školska knjiga , Zagreb.
- Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Educa, Zagreb.
- Hozo, Dž. (1988). *Umjetnost multioriginala*. Prva književna komuna, Mostar.
- Jakubin, M. (1990). *Osnove likovnoga jezika i likovne tehnike*. Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- <http://www.art-emilion.fr> (pristupljeno 15.12.2011.)

PRINTMAKING IN ELEMENTARY SCHOOL

ABSTRACT

Knowledge and skills in various art techniques are vital for successful teaching practice in fine arts. When selecting the art technique for teaching, besides skills and adequate materials, it is important to have in mind pupils' age, with regard to cognitive and motor skills development, as well as classroom conditions (space and equipment). Printmaking is the rarest used art technique because it is somewhat more requiring technical and technological process that involves detailed time and space planning and preparedness and skills of the teachers. Printmaking art techniques presented are selected according to age of the children in junior and senior grades of elementary school, with description of the process and necessary materials, followed by appropriate contents of the art curriculum which can and should be taught through activities and work in various printmaking techniques. Apart from accomplishing educational tasks and objectives in fine arts, work in printmaking techniques is advisable for development of aesthetic, moral and work values of upbringing. We put emphasis on these values, since printmaking practice requires patience, endurance and persistence in creative activity, and the results achieved often have a certain element of surprise which is a special attraction of these techniques.

Keywords: *printmaking, art education, graphic design, educational tasks.*